De Bijbel in de remonstrantse boekenkast: de betekenis van Bijbelverhalen bij contingente levensgebeurtenissen

Kleinschalig empirisch onderzoek ter afsluiting van de seminariumopleiding

Student: Linda van der Plaat
lindavanderplaat@outlook.com

Eerste beoordelaar: Johan Roeland
j.h.roeland@vu.nl

Tweede beoordelaar: Esther van der Panne
evdpanne@upcmail.nl

Looptijd: 1 maart 2025 tot 1 juli 2025
Aantal studiepunten: 6 ECTS
Aantal woorden: 7018 woorden

Remonstranten VU UNIVERSITY AMSTERDAM

Verklaring van eigen werk

Hierbij verklaar en verzeker ik, Linda van der Plaat, dat deze scriptie zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen zijn gebruikt dan die door mij zijn vermeld en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken – ook elektronische media – is genomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden.

Dankwoord

Voor u ligt mijn kleinschalig empirisch onderzoek ter afsluiting van de seminariumopleiding. Met dit onderzoek voltooi ik de ambtsopleiding tot gemeentepredikant binnen het Remonstrants Seminarium, verbonden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Ondanks vele tegenslagen in mijn privéleven is het mij, met steun van vrienden, medestudenten en mijn kinderen, gelukt om deze eindstreep al worstelend te behalen.

Via deze weg wil ik mijn dank uitspreken voor mijn begeleider Johan Roeland, die gedurende het proces het stokje heeft overgenomen van Froukje Pitstra. Zijn praktische handvaten waren mij tot grote steun tijdens het schrijfproces.

Linda van der Plaat

29 juni 2025

Voorwoord – Onderweg

Onderweg een leven lang
geen huis om in te wonen
gast en vreemde hier op aarde.
Hier en daar een tent
om tot rust te komen,
levensadem te hervinden.
Om opnieuw te zien:
onderweg, maar niet alleen.

Onderweg een leven lang
geen burcht van zeker weten
of in steen gehouwen letter.
Wel een levend woord
krachtig, richting gevend,
levensruimte die zich opent.
Om opnieuw te horen:
onderweg, heb lief, doe recht.

Onderweg een leven lang
schuilen onder dak soms even
tegen schreeuw en tegenstem.
Om gesterkt te gaan
met een hoofd vol hemel,
maar geworteld in de aarde.
En opnieuw te weten:
onderweg met ons zijt Gij.

(Ploum, 2021, p. 18)

Inhoudsopgave

Inleiding pag 6
Relevantie pag 7
Onderzoeksvraag pag 7
Theoretisch en conceptueel kader pag 7
De betekenis van collectieve verhalen pag 7
Troost pag 8
Hoop pag 8
Bijbelverhalen pag 9
Betekenisgeving pag 9
Narratieve theologie pag 11
Methodologie pag 12
Populatie pag 12
Analyse methode pag 13
Operationalisering pag 13
Analyseproces pag 14
Onderzoeksbevindingen pag 14
Conclusie en discussie pag 20
Beperkingen van het onderzoek pag 21

Geraadpleegde literatuur pag 23
Bijlage 1: Planning pag 26
Bijlage 2: Toestemmingsformulier pag 27
Bijlage 3: Interviewprotocol april 2025 pag 28
Bijlage 4: Code boom voor betekenisgeving bij een contingente levensgebeurtenis pag 29
Bijlage 5: korte uitwerking werkwijze interview per respondent pag 30
Bijlage 6: korte samenvatting van de gesprekken per respondent pag 32

Inleiding

In dit kleinschalige onderzoek richt ik mij op de vraag op welke manieren Bijbelverhalen voor remonstranten een rol spelen in het proces van narratieve betekenisgeving, met specifieke aandacht voor troost en hoop, bij contingente levensgebeurtenissen. Dit onderzoek doe ik niet alleen in het kader van mijn afstuderen aan het Remonstrants Seminarium[1], maar ook vanuit persoonlijke interesse. Ik zal uitleggen waar die interesse vandaan komt. Mijn jeugd heb ik doorgebracht binnen de gereformeerde gezindte, en wel binnen de Oud Gereformeerde Gemeente. In dit kerkgenootschap is de Bijbel van kaft tot kaft Gods woord. Als jongvolwassene heb ik dit kerkgenootschap verlaten en belijdenis gedaan binnen de PKN, waar ik twintig jaar ben gebleven. Een zijweg volgde toen ik op mijn 37e levensjaar Religiewetenschappen heb gestudeerd aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Daar is het remonstrantse zaadje dat al langere tijd verborgen zat, tot ontkieming gekomen tijdens de colleges die ik volgde bij Peter Nissen.

De Bijbel is al mijn leven lang een belangrijke inspiratiebron waaruit ik put. De remonstranten staan niet bekend om hun Bijbelvastheid, maar tijdens mijn stageperiode merkte ik dat er remonstrantse leden waren die wel degelijk teruggrijpen op de Bijbel. Dat besef, in combinatie met mijn eigen interesse in de Bijbel, heeft mij ertoe gebracht mensen te selecteren die ik al eerder had gesproken en bij wie de Bijbel tijdens het gesprek ter sprake kwam. Met hen ben ik in gesprek gegaan over de zeggingskracht die Bijbelverhalen voor hen hebben.

Als mens, geestelijk verzorger en predikant in opleiding, heb ik interesse in de drijfveren en veerkracht van mensen. De Bijbel is een bron waaruit ik als zingevingsdeskundige put. Tevens behoort dit boek tot het instrumentarium waarvan ik gebruik maak in mijn professionele rollen van geestelijk verzorger en predikant in opleiding. Mijn persoonlijke geloofsovertuiging maakt dat ik in het bijzonder benieuwd ben naar de rol die de Bijbel inneemt in het leven van mensen, en of zij daaruit hoop en troost kunnen putten. Dit bracht mij ertoe om te onderzoeken welke rol de Bijbel speelt bij de remonstranten. Daarom heb ik een kleinschalig empirisch onderzoek uitgevoerd onder remonstrantse leden, waarbij ik met name onderzoek in hoeverre de door mij geselecteerde participanten bij contingente levensgebeurtenissen (een ingrijpende of levensveranderende levensgebeurtenis) troost en hoop putten uit de Bijbelverhalen. Zoals gezegd, remonstranten staan niet bekend om hun Bijbelvastheid, juist daarom vind ik het des te interessanter om hierop door te vragen.

Ik bespreek in wat volgt allereerst de kernthema's hoop, troost, Bijbelverhalen, en betekenisgeving. Ook introduceer ik het bredere kader waarbinnen ik werk, dat van de narratieve theologie, waarbij ik kijk naar de raakvlakken tussen betekenisgeving en narratieve theologie. Daarna werk ik mijn onderzoeksvraag verder uit: op welke manieren spelen Bijbelverhalen voor remonstranten een rol in het proces van narratieve betekenisgeving, met specifieke aandacht voor troost en hoop, bij contingente levensgebeurtenissen? Vervolgens bespreek ik de methodologie van dit onderzoek en

[1] Over het algemeen schrijven studenten van het seminarium een afsluitend essay. In overleg met mijn begeleider heb ik gekozen voor een andere werkwijze en een ander eindproduct.

bespreek ik de onderzoeksresultaten. Tenslotte formuleer ik een antwoord op mijn onderzoeksvraag, bespreek ik de beperkingen van mijn onderzoek en doe ik aanbevelingen voor verder onderzoek.

Relevantie

In de huidige samenleving lijkt er een hernieuwde aandacht te zijn voor het zoeken naar betekenisgeving. Dit is ook zichtbaar in de manier waarop taal wordt gebruikt. Er lijkt sprake van een herontdekking van een meer poëtische taal die raakt aan de zingevings- en betekenisdimensie van het menselijk bestaan. Die meer rijke poëtische taal blijkt ook te resoneren in de *Geloofsbelijdenis van de remonstranten (2006)* waarin het volgende citaat te lezen is “in verwondering over wat ons toevalt en geschonken wordt” (Remonstranten, 2006). Binnen de Remonstrantse Broederschap kan de kennis over narratieve theologie het werk ondersteunen van remonstrants geestelijk verzorgers dan wel predikanten. Daar kunnen de uitkomsten van dit onderzoek bij helpen. Ik onderzoek hoe de Bijbelverhalen een rol spelen wanneer mensen betekenis geven aan contingente levensgebeurtenissen. Wat dit onderzoek niet behandelt is de vraag naar de manier waarop mensen zich deze Bijbelverhalen eigen hebben gemaakt, middels het lezen van de Bijbel of op een andere manier, zoals het bijwonen van een kerkelijke viering, het beluisteren van de Mattheüs Passion, het lezen van gedichten van Rainer Maria Rilke, het luisteren naar de podcast *Eerst even dit* of het bezichtigen van schilderijen van de hand van de schilder Chagall. Dity onderzoek richt zich op de thema’s troost, hoop en betekenisgeving bij een contingente levensgebeurtenis, omdat deze handvatten bieden voor de pastorale praktijk. Binnen de leerlijnen van de remonstranten kan dit onderzoek geplaatst worden binnen het relationele en het heilige (leerlijn 1 en 4). Als predikant in opleiding kan dit onderzoek gekoppeld worden aan de rol van verhalenverbinder en pastor (studiegids paragraaf 1.4 en 1.5).

Onderzoeksvraag

Zoals hierboven reeds aangegeven, is de leidende vraag in dit onderzoek: op welke manieren spelen Bijbelverhalen voor remonstranten een rol in het proces van narratieve betekenisgeving, met specifieke aandacht voor troost en hoop, bij contingente levensgebeurtenissen?

Theoretisch en conceptueel kader

De betekenis van collectieve verhalen

Mensen geven hun levensverhaal vorm door gebruik te maken van andere verhalen. Door middel van verhalen kan een individu tot duiding van diens levenssituatie komen en meer richting en zin aan het leven geven (Scherer-Rath, 2014). Verhalen stellen mensen in staat het leven te verduren en kunnen steunend zijn om de moeilijkheden van het leven te dragen (Dezutter, 2013). In turbulente tijden hebben mensen meer behoefte aan troost en hoop, en een noodzaak tot duiding van hun levenssituatie (Bohlmeijer, 2006). Contingente levensgebeurtenissen zijn volgens Michael Scherer-Rath momenten in het leven waarop alles anders is verlopen dan iemand had verwacht of gewenst. Juist op deze momenten wordt het levensverhaal van de betreffende persoon geschonden, deze contingente

levensgebeurtenissen nemen geen vanzelfsprekende plaats in in iemands levensverhaal. Scherer-Rath stelt ook dat wat iemand over zichzelf vertelt het resultaat is van een dynamiek tussen de verteller zelf, diens sociale relaties en de wereld waarin wij gezamenlijk leven. De verteller construeert het eigen leven aan de hand van een narratieve vorm, ook wel het levensverhaal genoemd. Aan de hand van dit levensverhaal interpreteert en identificeert de verteller zich en laat onder andere persoonlijke groei zien. Ook voegt het de verteller in het sociale leven dat om hem heen plaatsvindt. Welke personen spelen een rol in het levensverhaal en wat is de context (Scherer-Rath, 2014, p. 132-136)? Op deze manier kan een contingente gebeurtenis worden toegevoegd aan het levensverhaal van een persoon, en op die manier betekenis aan diens leven geven (Leydesdorff, 2004, p. 47, 48 - Leydesdorff, 2021, p. 60-62). Menselijke verhalen sluiten aan bij grotere collectieve verhalen, waarvan de Bijbel er één is. Ook oude verhalen uit sociale dan wel religieuze contexten, de familiegeschiedenis of de gemeenschap waar iemand toe behoort en de cultuur klinken door in ons persoonlijk levensverhaal. De verhalen raken of beïnvloeden elkaar (Ganzevoort, 2007, p. 100).

Hoop

"De hoop op de toekomst is de dragende grond voor de troost in het heden" aldus Ruard Ganzevoort (Ganzevoort, 1996, p. 144). Literaire en religieuze teksten kunnen in de behoefte aan troost voorzien. De Bijbel is zo'n tekst; Bijbelverhalen kunnen in onze eigen individuele levens richting of troost bieden (Ganzevoort, 2001, p. 68). Persoonlijk geloof kan mensen kracht bieden wanneer zij lijden, bijvoorbeeld door een ervaring van verlies. Factoren die daarbij een rol spelen zijn de verbinding met anderen die het geloof kan bieden. Dit kan gaan om het praktische aspect van het samenkomen met anderen, als om het besef dat men zich door het geloof onderdeel weet van een groter geheel. Dat kan het eigen kerkgenootschap zijn, alle christenen wereldwijd, de wetenschap dat je deel uitmaakt van een eeuwenoude traditie, of je als mens bewust bent van het transcendente dat ons omgeeft. De pijn en het gevoel van verlies worden niet weggenomen, maar er ontstaat te midden van deze gevoelens ruimte voor troost die de pijn verlicht. Troost kan worden gevonden in herinneringen aan een bijzondere plek of een belangrijk persoon, evenals in een muziekstuk of poëzie waarin men goddelijke aanwezigheid kan ervaren. Troost kan ook worden gevonden in het feit dat we als mensen deel uitmaken van een groter geheel, iets dat de huidige ruimte en tijd te boven gaat: een transcendente werkelijkheid (Klass, 2014, p. 6, 9, 15). En juist dat laatste is waarop ik mij in dit onderzoek richt. De verbinding tussen persoonlijke verhalen en een verhaal van God.

Troost

De literatuur noemt verschillende aspecten van hoop, een eenduidige definitie is daarom niet eenvoudig te geven. Ik heb gekozen voor een definitie die binnen een narratief theologisch kader valt, namelijk zoals Ariel Meirav hoop omschrijft. Hij schrijft dat hoop een paradoxaal karakter heeft. Degene die hoopt, gelooft niet per definitie in een goede afloop van zaken. Desondanks toont een hoopvol mens moed en motivatie om het leven aan te gaan en door te zetten. Verlangen naar het doel en het toekennen van een mate van waarschijnlijkheid aan dat doel schijnt in de hoop begrepen te zijn, hoewel dat niet

gegarandeerd is (Meirav, 2009, p. 216, 227). Leven in het teken van hoop is geen gemakkelijke opgave. Hoop betekent niet dat we geen verdriet, pijn of onzekerheid zullen ervaren. Hoop betekent dat we, ondanks alles, een fundament hebben om op te staan en door te gaan. Wanneer wij als mensen hoop houden, is dat vrijwel altijd tegen redelijke verwachtingen in. Dit is in lijn met Volf, die stelt dat we als mensen het lijden van onze huidige situatie verduren, juist omdat we hopen (Volf, 2020). Dat is wat ons tot mensen maakt, stelt René Erwich in zijn inaugurale rede. Hoop is iets dat ons als mens geschonken wordt, "als erfenis van de toekomst"(Erwich, 2020, p. 8, 9).

Bijbelverhalen

Voordat ik verken op welke manier Bijbelverhalen een rol spelen in het leven van remonstranten, is een korte uitleg van de Bijbel op zijn plaats. Er zijn verschillende opvattingen over wat de Bijbel is. De Bijbel is een collectie verhalen met verschillende ontstaansgeschiedenissen en elk met een eigen stijl en filosofie, schrijft Sigrid Coenradie in *Weg met de Bijbel* (Coenradie et al., 2017, p. 16). Dat maakt van de Bijbel een gelaagd en meerstemmig boek vol verhalen (Ganzevoort, 2007, p. 193). De thema's die in de Bijbel aangeraakt worden zijn divers en lopen uiteen van overvloed, barmhartigheid, de Eeuwige lofprijzen, en dezelfde Eeuwige ter verantwoording roepen. De Bijbel verhaalt van oorlog en vrede, van recht en onrecht, van visioenen en verzet, van dood en verrijzenis. Van verbeeldingskracht, en van een zinvol leven (Ploum, 2021, p. 29, 34, 41, 46, 48, 61, 62, 115-118). God speelt in de meeste Bijbelverhalen een rol. Wie de Bijbel openslaat, kan ontdekken wat het 'heilige' is waarover de tekst verhaalt (Coenradie et al., 2017, p. 8, 9, 13, 14, 17, 18). De Bijbel kan op verschillende manieren gelezen worden. Bijvoorbeeld als meditatieve tekst, als tekst met verborgen aanwijzingen naar het transcendente, of als literair kunstwerk. De Bijbel kan ook gelezen worden als een boek dat de geschiedenis van de mensheid bevat, of als leerboek van waaruit de christelijke moraal zijn oorsprong vindt. Ook zijn er mensen die de Bijbel lezen als politiek manifest (Coenradie, 2007, p. 22). Maar bovenal is de Bijbel een verzameling verhalen. "De Bijbel vormt de neerslag van de ervaringen van mensen met God" schrijft Coenradie. Het betreft dus verhalen van mensen die over God spreken (Coenradie, 2017, p. 19). Kortom, de Bijbel kan op verschillende manieren worden gelezen. De manier van lezen is bepalend voor de rol die Bijbelverhalen spelen in het leven van mensen. In dit onderzoek bespreek ik of de Bijbelverhalen troost en hoop kunnen geven aan remonstrantse leden bij het ervaren van een contingente levensgebeurtenis.

Betekenisgeving

Verhalen kunnen een middel zijn om zin en betekenis aan het leven te geven en gebeurtenissen in een groter geheel te plaatsen. Ook kunnen verhalen duiding aan levenssituaties geven. De term 'betekenisgeving' past hierbij. Er is geen eenvoudige definitie van betekenisgeving. In deze bespreking zijn een aantal elementen belangrijk voor mij, hierbij sluit ik aan bij Jessie Dezutter. Betekenisgeving gaat uit van het idee dat mensen een situatie interpreteren en daar betekenis aan geven. Door dit te doen kan men het gevoel ervaren deel te zijn van een groter geheel of zin en betekenis in het leven te ervaren (Dezutter, 2013, p. 171, 172). Ook ons leven vertaalt zich in een verhaal. Al vertellend

kunnen we tot inzichten komen. Gedurende het verhaal kan bevestiging dan wel verwondering plaatsvinden over de gebeurtenissen die zich in ons leven hebben voltrokken (Bohlmeijer, 2007, p. 65-66). Franck Ploum schrijft in zijn boek *Zo staat geschreven* dat mensen juist in tijden van moeite, droogte en verlies verhalen delen over leven en herschepping. Deze verhalen kunnen in uitzichtloze situaties en bij contingente gebeurtenissen betekenis geven aan het leven als mens, juist daar waar het narratief doorbroken wordt. Deze verhalen fungeren niet als een fata morgana, een luchtspiegeling, om de vermoeide reiziger uitzicht te geven en door te laten strompelen in de woestijn van het leven. Juist niet, deze verhalen fungeren als richtingaanwijzer en trachten duiding te geven aan de situatie en gebeurtenis waarin je je op dat moment bevindt. Deze verhalen laten je een uitweg zien (Ploum, 2021, p. 23). In de Bijbel lezen we ook honderdvijftig indringende psalmen, waarin mensen God aanspreken. Er zijn klaagpsalmen en lofpsalmen, afhankelijk van de positie waarop de schrijver van de desbetreffende psalm zich op dat moment in zijn leven bevond. Als mensen die nu onderweg zijn kunnen we herkenning en erkenning vinden in de eeuwenoude psalmen en ons daardoor onderdeel weten van een groter geheel. In de psalmen komt de rauwe werkelijkheid van het leven naar voren, inclusief rafelranden. “En in mijn schreeuw om gehoord te worden, mijn krijs om compassie klinkt bewust of onbewust het vertrouwen doorklinkt dat ik gehoord word en antwoord zal krijgen. Dat er iemand is tot wie ik mij richt” (Ploum, 2021, p. 44, 45). Ons levensverhaal is uniek, al schrijven anderen om ons heen soms gedeelten mee. We staan in verbinding met de levensverhalen van anderen. De Hongaarse schrijver Györgi Konrád schrijft in zijn boek *Tuinfeest:* “Op de vraag wat de zin van het leven is, antwoordt iedereen met een opsomming van zijn levensloop” (Holtzapffel, 2017, p. 45). “Zingeving is het antwoord van mensen op dit zoeken naar betekenis. Mensen zoeken naar een plekje voor zichzelf binnen het verband van de wereld die hen omringt, en willen hun leven binnen een betekenisvolle orde zien opgenomen”, aldus Frits de Lange. “Zin zoeken is dan: ontvankelijk zijn voor zin die zich aan mij toont, zich aanbiedt. Zin ervaren: er ja op zeggen, haar beamen” (Holtzapffel, 2017, p. 30,32). Betekenisgeving houdt dus verband met de duiding die mensen geven aan hun levensverhaal en hiermee aan de zin en betekenis van hun leven. Herman Westerink schrijft in zijn artikel *Constructs of meaning and religious transformation* (2013) dat stressvolle gebeurtenissen in het leven van mensen het gevoel van betekenis kunnen ondermijnen. Religie blijkt in dit soort gevallen nog steeds belangrijk te zijn, al ligt dat tegenwoordig meer in de privésfeer en is dus minder zichtbaar dan in vroeger tijden. Als men zichzelf ziet als onderdeel van een groter geheel, dan kan dat zin en betekenis aan het leven geven (Westerink, 2013, p. 9-11, 16-17). Die constatering neem ik mee in dit onderzoek. Ervaringen van kwetsbaarheid in het menselijk leven het fundament zijn, aldus Christa Anbeek, waar zingeving om draait. Tijdens ervaringen van rouw, pijn en verlies herschrijven we ons levensverhaal (Anbeek, 2013, p. 47, 48). Uit dit overzicht haal ik dat de belangrijkste elementen van zin- en betekenisgeving zijn: Bijbelverhalen bieden herkenning, erkenning en uitzicht aan mensen onderweg, te midden van moeilijke levenssituaties, lijden en pijn. In de interviews wil ik me onderzoeken of de respondenten deze elementen toepassen, wanneer ik onderzoek hoe Bijbelverhalen hen hoop en troost kunnen bieden in het omgaan met contingente levensgebeurtenissen.

Narratieve theologie

Mensen ontwikkelen een levensverhaal dat op een bepaalde manier betekenis en duiding geeft aan wat mensen ervaren en dat opnemen in een verhaal waarin een bepaalde vorm van causaliteit, wenselijkheid, ontwikkeling en betekenis aanwezig is. Dit sluit aan bij de narratieve theologie zoals Miller-McLemore die omschrijft (Miller-McLemore, 2014, p. 216). Als mens leven we ons leven van dag tot dag, maar we verstaan ons leven alsof het een verhaal was. Verhalen kunnen los worden gezien van de oorspronkelijke situatie en zijn daarom open voor herinterpretatie (Hamsvoort, 2021, p. 9-11). Narratieve theologie sluit hierop aan. In ons dagelijks leven positioneren we onszelf doorlopend ten opzichte van anderen. Zijn we nog de persoon die we waren, of zijn we door bepaalde gebeurtenissen veranderd (Bamberg, 2012, p. 205, 206)? Wanneer men geconfronteerd wordt met de gebrokenheid of eindigheid van het leven, kan men een groter geheel zien. In dat geval wordt aan de contingente ervaring van een persoon een religieuze betekenis verbonden (Leydesdorff, 2021, p. 25, 26). Ik maak hier de overgang naar religieuze betekenis in het kader van mijn onderzoek. Door op deze manier met contingente levensgebeurtenissen om te gaan wordt religie de basis van waaruit de persoonlijke ervaringen worden geduid en noties als afhankelijkheid of eindigheid gekoppeld worden (Gerkin, 1997, p. 99).
Samenvattend kan gesteld worden dat er raakvlakken zijn tussen betekenisgeving en narratieve theologie. Ten eerste raken onze levensverhalen het grote verhaal van God, daarnaast raken ze de levensverhalen van anderen om ons heen. Tevens kunnen we ons levensverhaal herkennen in de eeuwenoude Bijbelverhalen, die richting kunnen geven aan ons leven of ons troost kunnen bieden. Mensen vertellen hun eigen levensverhaal en grijpen hierbij al dan niet op Bijbelverhalen terug om duiding te geven aan hun eigen levensverhaal. De betekenisgeving komt tot stand wanneer het individuele levensverhaal betrokken wordt op Bijbelverhalen en vice versa.

Omdat ik specifiek kijk naar hoe remonstranten betekenis geven aan contingente levensgebeurtenissen, heb ik ook gekeken naar wat de literatuur zegt over de geloofsbeleving van remonstranten. De remonstrantse predikant Marius van Leeuwen stelt in het boek *Remonstranten, wat beweegt ze?* dat remonstranten de nadruk leggen op het persoonlijk beleven van hun geloof. Geloof moet ook vooral in het dagelijks leven blijken. Het vijfde hoofdstuk uit de Galatenbrief wordt van oudsher geciteerd. In de Statenvertaling staat in vers 6 geschreven “het geloof, door de liefde werkende” (Goud et al., 1994, p. 60-61). Dit sluit aan bij wat geschreven staat in het boek dat is uitgegeven door het Arminius Instituut en de Remonstranten *Als geloof bij jezelf begint* (2015). Daarin staat het citaat: “Remonstranten geloven nimmer omdat de kerk het zegt of omdat de Heilige Schrift het zo neerschrijft, zij geloven uiteindelijk uit eigen diepste weten, waar Gods Geest getuigt, mét eigen geest. Zij geloven uit eigen beslissing, met een “ja” dat nooit een buigen zal zijn voor Bijbeltekst of kerkelijke leer, maar dat hun eigen “ja” is” (Dicou et al., 2015, p. 29).
Ook Coenradie grijpt tijdens momenten van kwetsbaarheid naar literatuur, niet zozeer naar de Bijbel, naar verhalen waarvan de Bijbel er één is (Coenradie et al., 2017, p. 104-109, 116, 117). De leden van deze vrijzinnige kerkgemeenschap putten uit andere niet-religieuze bronnen, zoals poëzie, literatuur, kunst en muziek.

Methodologie

Populatie

De populatie voor dit onderzoek bestaat uit leden van de Remonstrantse Broederschap. Uit deze populatie heb ik een onderzoekspopulatie gedestilleerd die aan de volgende kenmerken moest voldoen: ze hebben eerder in een gesprek met mij gesproken over de Bijbel, er heeft een contingente levensgebeurtenis plaatsgevonden in hun leven, en in deze levensgebeurtenissen speelden hoop en troost een rol.
De mensen die voldeden aan deze criteria heb ik telefonisch benaderd met informatie betreffende mijn onderzoek. Ze waren bereid tot een interview. Aan de hand van het formulier in bijlage 2 heb ik om consent gevraagd om de antwoorden te verwerken in mijn onderzoek. Deze interviews zijn gehouden tussen 1 april tot 18 april 2025. Het interview verliep volgens het protocol in bijlage 3, waarbij ik via een diepte-interview aansloot bij wat de ander zei en vanuit een open houding en zonder oordeel. Omdat ik ze op een eerder moment al had gesproken was er al contact gelegd en was er een bepaalde mate van vertrouwen opgebouwd. Tijdens het interview cirkelde ik om de kernthema's heen, namelijk: hoop, troost, betekenisgeving, contingente levensgebeurtenis en Bijbelverhalen. Ik heb niet direct naar deze begrippen gevraagd, omdat ik wilde weten hoe de mensen zelf invulling gaven aan deze thema's . Juist door weinig te sturen, kon ik het beste het levensverhaal zoals de respondenten het ervaren, achterhalen.
De data die ik uit de interviews heb verkregen zijn gepseudonimiseerd opgeslagen. In het kader van nazorg hadden de respondenten de mogelijkheid om na afloop van het interview met mij door te praten. Dit kon ook op een later moment dan op de dag van het interview.

Ik heb gekozen voor kwalitatief, narratief-theologisch onderzoek. Ik heb voor de narratieve theologie gekozen omdat dit mij het meest passend leek om bij individuele levensverhalen contingente levensgebeurtenissen op het spoor te komen.

Ik heb voor diepte-interviews gekozen om de respondenten zo veel mogelijk ruimte te geven om hun eigen verhaal te vertellen. Dit is ook de reden waarom ik voor een semigestructureerde interviewopzet heb gekozen zonder vooraf opgestelde vragen maar met thema's in het achterhoofd die tijdens het gesprek aan bod moesten komen. Het kenmerk van deze halfopen structuur is dat ik als onderzoeker niet met een vooraf opgestelde vragenlijst naar mijn respondenten ga, maar dat ik juist de respondent en diens verhaal leidend laat zijn tijdens het interview. Uiteraard stel ik verdiepende en vervolgvragen, zie bijlage 5. De woorden die me triggerden om door te vragen geef ik onder het kopje 'operationalisering' en zijn cursief terug de lezen in de codeboom (bijlage 4). Uiteindelijk is het aan de respondent hoe diep hij/zij ingaat op diens levensverhaal en stuurde ik op de onderstaande vijf kernthema's, afgeleid uit de literatuur, die ik op een zo natuurlijk mogelijke wijze in het gesprek aan bod wilde laten komen en uitdiepen.

- Contingente levensgebeurtenis
- Betekenisgeving
- Bijbelverhalen
- Hoop

- Troost

Het interviewprotocol dat ik heb gebruikt, is opgenomen als bijlage 3.

Analyse methode

Aan de hand van de transcripties heb ik uit het individuele levensverhaal van de respondent gehaald hoe zij betekenis geven aan ingrijpende levensveranderende gebeurtenissen, welke getypeerd kunnen worden als *contingente levensgebeurtenissen*. Daarnaast ben ik op zoek gegaan naar wat het leven van de respondent zin en betekenis geeft. Specifiek ben ik op zoek gegaan naar de thema's hoop en troost, en naar de betekenis die Bijbelverhalen mogelijk spelen binnen het vormgeven van het narratieve levensverhaal. Ik heb voor deze methode gekozen omdat die het meest passend is bij de vorm van onderzoek zoals ik die heb uitgevoerd middels het voeren van interviews met respondenten. Ook lijkt deze methode het best aan te sluiten bij het onderwerp narratieve theologie, waarbij het vertellen van verhalen centraal staat.
Bij handmatig coderen worden citaten uit kwalitatief onderzoek voorzien van een label, een zogenoemde code. Allereerst heb ik alle drie de interviews getranscribeerd. Daarna volgde de stap van het grondig doorlezen per interview om een globaal beeld te krijgen. De volgende stap is dat ik de kernthema's zoals die zijn opgenomen in het interviewprotocol uit bijlage 3 heb uitgewerkt in een codeboom die terug te vinden is in bijlage 4. Aan de hand van deze codeboom heb ik de citaten uit de interviews per respondent uitgewerkt en voorzien van een code. Dit heb ik handmatig gedaan en is terug te zien in de tabel op pagina 17, 18 en 19 zodat het transparant en inzichtelijk is. Deze codes geven per citaat aan wat het kernthema is. Het coderen is een iteratief proces, wat inhoudt dat ik beweeg van de interviews naar de codes en weer terug. Tijdens het proces blijf ik citaten toetsen aan de codes en maak ik hier voortdurend een afweging in of het betreffende citaat al dan niet onder een bepaalde code valt en onder welke code dan precies. Gedurende het proces van coderen is dit geen vaststaand gegeven maar een voortdurende zoektocht naar de kernthema's die relevant zijn voor dit betreffende onderzoek. Zo komen we tot een beter verstaan van de data. Als laatste heb ik alle gecodeerde citaten getracht te analyseren om terugkerende thematiek op het spoor te komen, onderlinge verbindingen te leggen en hierdoor tot een beantwoording van de hoofdvraag te komen.

Operationalisering

Diepte-interviews zijn een kwalitatieve onderzoeksmethode die data oplevert middels de uitspraken die de respondenten doen. Het vertelde kan ik systematisch analyseren om de vijf kernthema's op het spoor te komen. De kernthema's zijn globaal. Ik heb deze geconcretiseerd zoals ik hieronder laat zien en ook in de codeboom (bijlage 4) valt terug te lezen:

- Hoop

Omvat uitspraken over toekomstverwachting en vertrouwen.
Voorbeeld: citaat R2: "Alles komt goed" (R2, p. 44).

- Troost

Omvat uitspraken waarin respondenten aangeven zich gesteund of verbonden te voelen. Dit kan door een persoonlijk geloof, door andere mensen om hen heen of door collectieve verhalen.
Voorbeeld: citaat R1: “Mijn gebed is verhoord” (R1, p. 36).

- Betekenisgeving

Omvat uitspraken die duiding geven aan wat een gebeurtenis betekent binnen het grotere geheel.
Voorbeeld: citaat R1: “bezig blijven met de talenten die ik gekregen heb” (R1, p. 34).

- Contingente levensgebeurtenis

Omvat uitspraken die gaan over een onverwachte, ingrijpende gebeurtenis.
Voorbeeld R3: Faillissement met als gevolg geen werk, geen financiële zekerheid, geen vaste verblijfsplaats gezin.

- Bijbelverhaal

Omvat uitspraken die gaan over een specifiek Bijbelverhaal of een bepaald personage uit de Bijbel.
Voorbeeld: Het Bijbelverhaal van de barmhartige Samaritaan uit Lucas 10 die R2 noemt.

<u>Analyseproces</u>

- Middels narratieve analyse onderzoek ik op welke manieren Bijbelverhalen voor remonstranten een rol spelen bij het vertellen van hun individuele levensverhaal en welke rol betekenisgeving daarin speelt, met specifieke aandacht voor troost en hoop, bij contingente levensgebeurtenissen.
- Interviewtranscripties heb ik getranscribeerd op het niveau van spreektaal.
- Ik heb deze transcripties handmatig gecodeerd op: betekenisgeving, contingente levensgebeurtenis, Bijbelverhalen, troost en hoop. Dit zijn grote begrippen, ik heb deze uitgesplitst in zoekwoorden waardoor ik de kernthema’s terug kon vinden in de tekst. Een paar voorbeelden van zulke zoekwoorden zijn: talenten, vertrouwen en kracht. Meer zoekwoorden zijn terug te vinden in de codeboom uit bijlage 4.

Onderzoeksbevindingen

Binnen het kader van narratieve theologie hebben we in de literatuur kunnen zien dat religieuze teksten in de behoefte aan troost en hoop kunnen voorzien, zie bijvoorbeeld Ganzevoort (1996 en 2001). De Bijbel is een collectie verhalen met verschillende ontstaansgeschiedenissen en stijlen, wat van de Bijbel een gelaagde en meerstemmige verzameling van verhalen maakt (Ganzevoort 2007). In dit onderzoek bespreek ik op welke manieren Bijbelverhalen voor remonstranten een rol spelen in het proces van narratieve betekenisgeving, met specifieke aandacht voor troost en hoop, bij contingente levensgebeurtenissen. Bij contingente levensgebeurtenissen wordt het narratief doorbroken. Collectieve verhalen kunnen aan ons individuele levensverhaal duiding en betekenis geven door contingente levensgebeurtenissen in een groter geheel te plaatsen. Mensen geven hun individuele levensverhaal vorm door te putten uit grotere verhalen.

Hoe zien we dit terug in de interviews met de drie remonstranten? Ik beschrijf hieronder de repsondenten één voor één.

Het Bijbelverhaal van Jezus en de tollenaar Zacheüs spreekt R1 aan, omdat iemand die door de medemensen veracht werd, door Jezus werd gezien waarna het leven veranderde wat bleek uit het gedrag. R1 interpreteert dit Bijbelverhaal als een verandering uit liefde voor Jezus en zijn medemens. Zoals Jezus Zacheüs ziet en hem hoop geeft, zo voelt ook R1 zich geroepen om hoop uit te delen. Ze koppelt dit aan maatschappelijke verantwoordelijkheid. Door maatschappelijk verantwoord te handelen wil ze een gevoel van hoop creëren. Hoop en troost op zichzelf zijn bij haar niet direct gekoppeld aan een Bijbelverhaal. Zij ervaart eerder dat Bijbelse motieven haar aanspreken en een appèl op haar doen. Zo ervaart zij de opdracht uit Mattheüs 5 om het licht en het zout der aarde te zijn, als een aansporing om het geloof uit te dragen en iets in Rotterdam voor elkaar te krijgen. Uit deze boodschap, die ze al ervoer uit haar jeugd, put zij ook hoop, evenals dat er iets is dat groter is dan onszelf en wat haar vertrouwen geeft voor de toekomst. Betekenisgeving vond ze tijdens haar werkzame leven door haar talenten in te zetten voor het Liliane Fonds. Momenteel voelt ze zich gedreven om zich in te zetten voor activiteiten binnen de kerk. In levensbepalende ontmoetingen ervaart zij de leiding van God in haar leven. Troost ervaart ze in het geloof zoals dat haar is voorgeleefd door haar ouders evenals de gebedsverhoring zoals zij die heeft ervaren toen God haar man thuis haalde. Dankbaarheid overheerst, evenals de verbondenheid met mensen en God. Ze heeft vertrouwen in een toekomst waar God weet van heeft en die ons menselijk denken overstijgt.

Voor R2 functioneert de Bijbel als een soort resonantieruimte. De verhalen zijn herkenbaar en inspirerend, maar R2 neemt ze niet per definitie letterlijk. De interpretatie van de Bijbelverhalen is voor hem doorslaggevend. De verhalen moeten geduid en vertaald worden naar het leven nu. De steun die hij heeft ervaren vanuit de medemens gaf hem troost tijdens een contingente levensgebeurtenis. Aan de reacties vanuit zijn naaste omgeving in de periode na zijn echtscheiding koppelt hij het Bijbelverhaal van de Barmhartige Samaritaan. Hij herkent zich in Bijbelse figuren die op de proef worden gesteld, zonder zichzelf expliciet te identificeren met een Bijbels personage. Betekenisgeving ervaart hij in de tijd die hij doorbrengt met zijn vader, dochter en kleinzoons, evenals in zinvol werk. Daarnaast geeft het ervaren van Gods leiding in zijn leven hier betekenis aan. De onderhandeling die hij voert met God veronderstelt geloof - “Ik heb wel gebeden tot God “laat het over zijn. En als het over is dan…… Ga ik op jouw weg” (R2, p. 44). Hij ervaart hoop sinds hij in neonletters “Alles komt goed” in zijn gang zag verschijnen (R2, p. 45). Die hoop lijkt een bevestiging te zijn van een vooraf bestaand geloof. De hoop en troost haalt hij niet expliciet uit de Bijbelverhalen, maar hij verwijst tijdens het interview wel indirect naar Bijbelverhalen. Uit de steun dit hij in deze moeilijke tijd heeft ervaren, volgde dat hij nu op zijn beurt een steun wil zijn voor anderen. Daarom heeft hij zitting genomen in de kerkenraad. Hij put dus troost uit zijn verbondenheid met de medemens als ook met God. Daarnaast weet hij zich gedragen. De Bijbelse verhalen en figuren zijn een inspiratiebron, maar geen directe leidraad.

R3 haalt troost en hoop uit verhalen, maar niet expliciet uit Bijbelverhalen. Hij put hoop uit zijn persoonlijk levensverhaal. Het verder kunnen kijken dan een contingente

levensgebeurtenis en hier kracht uit putten schaart hij onder hoop. Hij noemt het Bijbelverhaal van het mosterdzaadje uit het evangelie naar de beschrijving van Mattheüs aan het begin van zijn zoektocht naar betekenisgeving, nadat hij meerdere contingente levensgebeurtenissen had meegemaakt, zoals het faillissement van zijn reisbureau en de daarop volgende financiële onzekerheid die weer tot leidde tot een onzekere vaste verblijfsplaats voor hem en zijn gezin. Bij contingente levensgebeurtenissen ervaarde hij steun aan mensen die om hem en zijn gezin heen stonden. Ook zinvol werk en het delen van hoop met anderen om hem heen geven zijn leven richting en betekenis. Voor de eerste maal in zijn leven bidden gaf zijn leven richting en perspectief. Hij ervaarde het zich gedragen weten door God als troostend, evenals de verbondenheid met zijn medemens. Dankbaarheid overheerst, vanuit die dankbaarheid wil hij zich inzetten voor de mensen om hem heen om de hoop die hij ervaren heeft niet voor zichzelf te houden maar uit te delen. “Er is altijd hoop. Letterlijk” (p. 54). Uit dankbaarheid voor de goede afloop zet hij zich nu in voor de kerkenraad en andere maatschappelijke activiteiten.

Op basis van deze samenvattingen kunnen we nu zien welke levensingrijpende gebeurtenissen de respondenten hebben meegemaakt, welke Bijbelverhalen, of verwijzingen naar Bijbelverhalen, ze benoemen om deze gebeurtenissen te duiden en hoe ze daaruit troost en hoop putten. In onderstaande tabel is dat overzichtelijk in kaart gebracht.

	Contingente levensgebeurtenis	Betekenisgeving	Bijbelverhalen	Hoop	Troost
R1	Langdurige ziekte en overlijden echtgenoot	*Betekenisvol werk:* “Mijn wereld werd groot en ik genoot” (p. 34). *Wat zijn mijn talenten?* “bezig blijven met de talenten die ik gekregen heb” (p. 35). “het voelt ook wel als een als een heilig moeten, zeg maar” (p. 41). *Leiding van God ervaren*: “Ik geloof dus dat de ontmoetingen, de ontmoetingen die op mijn pad zijn gekomen, dat die gestuurd zijn” (p. 38).	Zacheüs de tollenaar – Lucas 19 (p. 42). Het verhaal van Job – Job 38 (p. 38). Zij verwijst naar Bijbelse motieven: Licht en zout der aarde – Mattheüs 5	*Boodschap die ze meekreeg in haar jeugd*: “Je mag het licht zijn. Je mag het zout zijn” (p. 36). *Iets dat groter is dan onszelf, een transcendente werkelijkheid:* “Dan heb ik vertrouwen dit jaar dat niet wij die groei brengen, maar de Geest die ons toch nog kan inspireren?” (p. 39). “Dat wat ik niet zien, dat wat wij niet weten. En op die manier dan Onze Lieve Heer toch met die aarde bezig is” (p. 40).	*Geloof voorgeleefd:* “Het geloof is altijd aanwezig geweest, altijd in mensen” (p. 36). *Gebedsverhoring*: “Ik heb dat letterlijk gevraagd. Er is één dag overheen gegaan. Mijn gebed is verhoord” (p. 37). *Dankbaarheid overheerst:* “We zijn elkaar niet kwijtgeraakt, ondanks al het ziekzijn en al die toestanden. En daar ben ik dankbaar voor ” (p. 37). *Na dit leven zullen we het weten:* “nou, als we eenmaal aan die poort staan, dan zullen we het begrijpen” (p. 38). *Verbondenheid met je medemens en/of met God:* “En ik hoop alleen maar natuurlijk dat we bij die verbinding blijven” (p. 42).

	Contingente levensgebeurtenis	Betekenisgeving	Bijbelverhalen	Hoop	Troost
R2	Echtscheiding en ziekte 22-jarige dochter	*Wat geeft richting en doel?* "Kun je veel tijd doorbrengen met je vader, je kleinzoon" (p. 43). *Leiding van God ervaren:* "En als het over is dan…… Ga ik op jouw weg" (p. 44). *Welke waarden streef je na/zinvol werk:* "Dus ik vind het mijn rol (…) om die mensen te beschermen"/ "waar ik wel een verantwoordelijkheid voor voel"/ "Daar haal ik voldoening uit" (p. 46, 47).	Hij herkent zich in Bijbelse figuren die op de proef worden gesteld, zonder zich expliciet te identificeren met een Bijbels personage. Hij verwijst naar Bijbelse motieven: "wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet" (p. 44). Het verhaal van Job – Job 1 De barmhartige Samaritaan – Lucas 10 Exodus - Exodus Abraham en het offer – Genesis 22 Verhaal van Jona - Jona Psalmen - Psalmen	*Vertrouwen in een goede afloop:* "Alles komt goed" (p. 45).	*Gedragen weten:* "Dat ik me wel gedragen voelde op dat moment. En steeds wel" (p. 44). *Verbondenheid met je medemens:* "Anderen (…) die je nog nabij willen staan" (p. 44). *Verbondenheid met je medemens en/of met God:* "Ik voel hier geborgenheid (….) kan hier stil zijn. Luisteren. Inspiratie halen" (p. 48).

	Contingente levensgebeurtenis	Betekenisgeving	Bijbelverhalen	Hoop	Troost
R3	Faillissement met als gevolg geen werk, geen financiële zekerheid, geen vaste verblijfsplaats gezin	*Welke waarden streef je na/zinvol werk:* "Als je kan werken, moet je werken"/"Allebei maatschappelijk betrokken" (p. 52, 53). *Wat geeft aan je leven richting en doel?* "Ik zat gewoon op mijn knietjes naast mijn bed (….) Het heeft echt richting gegeven. En perspectief" (p. 54). *Wat geeft een gebeurtenis zin?* "dan ga ik het delen met anderen" (p. 54).	Mosterdzaadje – Mattheüs 17	*Wat geeft perspectief?* "Er is altijd hoop. Letterlijk" (p. 54). *Verder kunnen kijken dan een contingente levensgebeurtenis:* "Maar toch wil ik er kracht uit putten" (p. 55). *Nieuwe kracht opdoen:* "Het is een zwarte steen waar 'Hoop' in stond gegraveerd en die heb ik echt jarenlang dag en nacht bij me gedragen" (p. 56).	*Gedragen weten door God:* "Het lag soms in de de brievenbus"/ "Een Godsgeschenk" (p. 54). *Verbondenheid met je medemens:* "En wij gaan met een aantal vrienden, we laten jullie niet gaan" (p. 53). *Dankbaarheid overheerst:* "Als er dan een God is, in welke vorm dan ook, dan wil ik me daar ook vol dankbaarheid voor gaan inzetten" (p. 54).

Conclusie en discussie

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: Op welke manieren spelen Bijbelverhalen voor remonstranten een rol in het proces van narratieve betekenisgeving, met specifieke aandacht voor troost en hoop, bij contingente levensgebeurtenissen?

De drie respondenten die ik middels de interviews gesproken heb zijn alle drie doeners. Ze zetten zich in voor hun medemens, deze maatschappij of zijn kerkelijk betrokken. Deze inzet lijkt geworteld te zijn in een persoonlijke beleving van hun geloof. Troost en hoop bij contingente levensgebeurtenissen ervaren ze meer door de steun vanuit hun medemens of via hun persoonlijk geloof dan expliciet door Bijbelverhalen. Naar aanleiding van een contingente levensgebeurtenis komt hun persoonlijk geloof, dat tot die tijd op de achtergrond was, op de voorgrond. Hun persoonlijk geloof en de relatie die ze hebben tot God uiten zich in kerkelijke dan wel maatschappelijke betrokkenheid, dingen doen voor hun medemens, waar ze eerder zelf God in herkend dan wel gevonden hebben. Dit persoonlijke geloof wordt niet bepaald door, maar wel ondersteund door verhalen. Dit betreffen niet noodzakelijkerwijs Bijbelverhalen, zoals R3 toont.

De bevindingen lijken de aanname te bevestigen dat remonstranten niet zo Bijbelvast zijn. Niet elke remonstrantse gelovige haalt hoop en troost uit de Bijbel. Uit het bovenstaande destilleer ik twee opmerkelijke zaken. Allereerst schijnt troost en hoop eerder voort te vloeien uit een bevestigd persoonlijk geloof dan dat de respondenten hoop en troost putten uit Bijbelverhalen bij een contingente levensgebeurtenis. Deze contingente levensgebeurtenissen lijken dat persoonlijke geloof te versterken, wat je bijvoorbeeld ziet bij R2 die onderhandelt met God (R2, p. 44).

Daarnaast putten ze hoop en troost door wat ze verkregen. Bij R1 betreft dit onder andere de gebedsverhoring die ze heeft ervaren (R1, p. 37). Bij R2 betreft dit de genezing van zijn enige dochter (R2, p. 45) en bij R3 gaat het om de goede afloop die hij heeft ervaren na een aantal contingente levensgebeurtenissen (R3, p. 56). Alle drie geven ze uiting aan hun persoonlijk geloof door iets terug te doen voor God en hun medemens, uit dankbaarheid voor wat ze zelf verkregen.

Bijbelverhalen die de respondenten aanhalen tijdens de interviews, zijn verwijzingen naar situaties waar ze zelf al hebben gezeten. Ze herkennen zich in deze Bijbelverhalen, maar deze zijn niet primair leidend of richtinggevend. Wel lijkt er sprake te zijn van een groter ondersteunend verhaal dat hen draagt, waar de Bijbel en andere collectieve verhalen onderdeel van zijn. Hoewel ze dus niet allemaal expliciet Bijbelverhalen noemen als bron van troost en hoop bij contingente levensgebeurtenissen, spelen die verhalen op meer en minder directe manieren wel degelijk een rol in het omgaan met die gebeurtenissen en de betekenis die ze daaraan geven. Mensen vertellen hun eigen levensverhaal en grijpen hierbij, al dan niet, terug op Bijbelverhalen om duiding te geven aan hun eigen levensverhaal. De betekenisgeving komt tot stand wanneer het individuele levensverhaal

betrokken wordt op Bijbelverhalen en vice versa. Deze bevindingen komen overeen met wat Marius van Leeuwen (1994) en Coenradie (2017) zeggen, namelijk dat remonstranten de nadruk leggen op het persoonlijk beleven van hun geloof. Dit blijkt uit hun dagelijks leven, waar ze zich inzetten voor hun medemens, de kerkelijke gemeente of deze maatschappij.

Beperkingen van het onderzoek

Voor dit onderzoek heb ik gesproken met drie remonstranten. Dat is een beperkt aantal, en de bevindingen van deze drie mogen niet gegeneraliseerd worden. Deze drie respondenten zijn actieve leden van de Remonstrantse Broederschap en daardoor niet representatief voor dit hele kerkgenootschap. Wellicht hadden andere resultaten aan het licht kunnen komen wanneer drie andere remonstranten waren geïnterviewd, bijvoorbeeld remonstranten die zich aan de randen van de kerk bevonden. Verder zijn de kernthema's gelaagde begrippen, waarover bibliotheken vol geschreven zijn. Het is te verwachten dat verschillende respondenten verschillende elementen van deze kernthema's aanstippen in de interviews. Tevens biedt de beperkte omvang van dit onderzoek geen gelegenheid om de literatuur over deze thema's volledig te behandelen.
Een andere moeilijkheid bij dit onderzoek was dat de interviews snel een pastorale wending namen, waardoor de focus op het onderzoek in het geding kwam. Het gevolg hiervan is dat ik niet altijd voldoende heb doorgevraagd bij de respondenten op alle vijf de kernthema's. Het resultaat hiervan is dat de data die ik middels de interviews heb verkregen onvoldoende materiaal bevatten om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden. Achteraf moet ik vaststellen dat de bewuste keuze die ik voorafgaand had gemaakt voor een semigestructureerde interviewopzet heeft gezorgd voor hiaten in mijn dataset.

Binnen het kader van narratieve theologie hebben we in de literatuur kunnen zien dat religieuze teksten in de behoefte aan troost en hoop kunnen voorzien, zie bijvoorbeeld Ganzevoort (1996 en 2001). De Bijbel is een collectie verhalen met verschillende ontstaansgeschiedenissen en stijlen, wat van de Bijbel een gelaagde en meerstemmige verzameling van verhalen maakt (Ganzevoort 2007). In dit onderzoek bespreek ik op welke manieren Bijbelverhalen voor remonstranten een rol spelen in het proces van narratieve betekenisgeving, met specifieke aandacht voor troost en hoop, bij contingente levensgebeurtenissen. Bij contingente levensgebeurtenissen wordt het narratief doorbroken. Mensen zoeken dan naar duiding. Collectieve verhalen kunnen helpen aan ons individuele levensverhaal duiding en betekenis te geven door contingente levensgebeurtenissen in een groter geheel te plaatsen. In het kader van dit onderzoek richtte ik mij specifiek op Bijbelverhalen, en meer specifiek op de notie van troost en hoop die binnen de Bijbelverhalen gevonden kan worden door remonstrantse leden als ze naar betekenisgeving zoeken bij het ervaren van een contingente levensgebeurtenis, waardoor hun individuele levensverhaal wordt doorbroken.

Een vinding van dit onderzoek is dat remonstranten, die doorgaans niet bekendstaan om hun Bijbelvastheid, in hun levensverhalen toch regelmatig verwijzen naar Bijbelse thema's en verhalen. Ook binnen de vrijzinnige hoek van de remonstranten is de Bijbel nog niet

uitgerangeerd, maar blijkt een belangrijke inspiratiebron te zijn voor betekenisgeving bij contingente levensgebeurtenissen.

Meer onderzoek is nodig om beter zicht te krijgen op de rol die de Bijbel heeft voor remonstranten. *Hoe kiezen remonstranten verhalen uit de Bijbel die hen helpen in het eigen levensverhaal vormgeven? Op welke wijzes worden de Bijbelverhalen geïnterpreteerd? Hoe kan een remonstrants geestelijk verzorger of predikant dit proces ondersteunen?*
Er is dus nog veel ruimte voor verder onderzoek, maar uit dit beperkte onderzoek blijkt dat de Bijbel nog altijd een rol speelt.

Geraadpleegde literatuur

Anbeek, C. (2013). *Aan de heidenen overgeleverd.*
Utrecht: Ten Have.

Arminius Debatpodium. (2025). *Nacht van de Zingeving.*
Geraadpleegd op 4 april 2025, van https://arminius.nl/programma/nacht-van-de-zingeving/

Bamberg, M. (2012). *Why narrative?*
Clark University.

Bohlmeijer, E. (2007). *De betekenis van levensverhalen.*
Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Buis, J. et al. (2015). *Academische vaardigheden.*
Amsterdam: Amsterdam University Press.

Coenradie, S. et al. (2017). *Weg met de Bijbel.*
Zoetermeer: Meinema.

Dezutter, J. (2013). *Meaning making: A crucial psychological process in confrontation with a life stressor.*
Göttingen: V&R Unipress/Vienna University Press.

Dicou, B. et al. (2015) *Als geloof bij jezelf begint.*
Utrecht: Arminius Instituut en Remonstranten.

Erwich, R. (2020). *Practical theology as a practice of hope.*
Victoria: Whitley College.

Ganzevoort, R. (1996). *Omgaan met verlies.*
Kampen: Kok.

Ganzevoort, R. et al. (2007). *Zorg voor het verhaal: Achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding.*
Zoetermeer: Meinema.

Ganzevoort, R. et al. (2014). *Narrative Approaches.*
In B. Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell companion to practical theology* (p. 214-224).
Oxford: Wiley-Blackwell.

Ganzevoort, R. et al. (2014). *Religious stories we live by.*
Leiden: Brill.

Geenen, M. (2023). *Reflecteren.*
Bussum: Coutinho.

Gerkin, C. (1997). *An introduction to pastoral care.*
Nashville: Abingdon Press.

Goud, J. et al. (1994). *Remonstranten: wat beweegt ze?*
Kampen: Kok.

Hamsvoort, P. (2021). *Narratieve theologie & identiteit.*
Werkstuk ter afronding van het vak Praktische theologie.

Holtzapffel, K. (2017). *Houvast.*
Utrecht: Meinema.

Hoog welmogende Heren Staten Generaal der Verenigde Nederlanden. (2013). *Statenvertaling.*
Leeuwarden: Jongbloed.

De Jong, J. (2018). *Handboek academisch schrijven.*
Bussum: Coutinho.

Klass, D. (2014). *Grief, consolidation, and religions.*
Gepubliceerd in *OMEGA - Journal of Death and Dying, 69* (1), p. 1–18.

Kok, M. (2022*). Eenvoudig interviews coderen* [Video].
Geraadpleegd op 19 april 2025, van https://youtube.com/watch?v=M1taF0nIXGM

Leydesdorff, S. (2004). *De mensen en de woorden.*
Amsterdam: Meulenhoff.

Leydesdorff, S. (2021). *Oral history.*
Amsterdam: Promotheus.

Meirav, A. (2009). *The nature of hope.*
Gepubliceerd in *Blackwell Publishing, 0034–0006, p. 216–233.*

Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap. (2019). *NBV Studiebijbel*.
Haarlem: NBG.

Ploum, F. (2021). *Zo staat geschreven.*
Bodegraven: Paris Books.

Remonstranten. (2025). *Geloofsbelijdenis 2006.*
Geraadpleegd op 14 april 2025, van
https://alkmaar.Remonstranten.nl/geloofsbelijdenis-2006/

Scherer-Rath, M. (2014). *Narrative reconstruction as creative contingency.*
Leiden: Brill.

Volf, M. (2020). *Theologies of hope.*
Geraadpleegd op 30 april 2025, van https://reflections.yale.edu/article/seeking-light-notes-hope/theologies-hope

Westerink, H. (2013). *Constructs of meaning and religious transformation.*
Göttingen: V&R Unipress/Vienna University Press.

Bijlage 1: Planning

- Literatuurstudie tussen 1 maart en 15 april
- Afnemen interviews tussen 1 april en 18 april
  Interview 1 03-04-2025 11.00u
  Interview 2 11-04-2025 12.30u
  Interview 3 18-04-2025 10.00u
  Namen en adressen via kerkenraad stageplaats en kerkenraad gastgemeentes, al deze mensen heb ik al eerder gesproken.
- Transcriptie en coderen interviews tussen 18 april en 27 mei
- Overleg eerste begeleider Froukje Pitstra 01-04-2025 19.00u
- Overleg vervangende eerste begeleider Johan Roeland 15-04-2025 14.00u
- Overleg eerste begeleider Johan Roeland 29-04-2025 09.00u
- Overleg eerste begeleider Johan Roeland 19-05-2025 13.00u
- Inleveren kleinschalig empirisch onderzoek bij zowel mijn eerste als tweede begeleider 28-06-2025 12.00u
- Beoordeling kleinschalig empirisch onderzoek door zowel mijn eerste als tweede begeleider 1 juli 2025
- Verdediging kleinschalig empirisch onderzoek curatoren aan de VU: datum volgt

Bijlage 2: Toestemmingsformulier

Ik verklaar dat ik voldoende geïnformeerd ben over het onderzoek betreffende het afstuderen van Linda van der Plaat. Ik heb de gelegenheid gehad om vragen te stellen over het onderzoek. Ik had de tijd om zorgvuldig na te denken over mijn deelname aan dit onderzoek. Ik heb het recht om mijn persoonlijke data in te zien.

Ik ga er mee akkoord dat de persoonlijke gegevens worden gepseudonimiseerd en dat deze worden opgeslagen op een veilige plek die alleen toegankelijk is voor de onderzoeker. De aantekeningen en geluidsopname zijn uitsluitend bedoeld om dit onderzoek mogelijk te maken

Naam deelnemer:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Handtekening:

Naam onderzoeker: Linda van der Plaat

Handtekening:

Bijlage 3: Interviewprotocol april 2025

De vragen hieronder zijn ter inspiratie. Het betreft een diepte interview waarbij ik aanhaak op wat de ander zegt. Dit zijn open gesprekken waarbij mijn rol is om te luisteren zonder een oordeel te vellen.

Soort interview
Doel is om alle vijf de kernthema's te behandelen, maar de volgorde mag van het gesprek afhangen. Dit kan per situatie verschillen.

Intro

- Contact leggen, vertrouwen winnen
- Toestemmingsverklaring
- Privacy gewaarborgd
- Ik voer deze gesprekken in het kader van mijn afstuderen als gemeentepredikant bij het Remonstrants Seminarium

Topics

- **Contingente levensgebeurtenis**
  momenten in het leven waarop alles anders is verlopen dan iemand had verwacht of gewenst, op deze momenten wordt het narratief van het individuele levensverhaal doorbroken.
- **Betekenisgeving**
  Wat geeft het leven van deze persoon zin en betekenis bij een ervaring van contingentie?
- **Bijbelverhalen**
  Kent en herkent deze persoon de Bijbel en de Bijbelverhalen?
- **Hoop**
  Put deze persoon hoop uit Bijbelverhalen?
- **Troost**
  Put deze persoon troost uit Bijbelverhalen?

Slot

- Hoe heeft u het interview ervaren?
- Mocht u nog met iets blijven zitten, ik ben beschikbaar voor een nagesprek
- U kunt een uitwerking van het interview krijgen

Bijlage 4: Code boom voor betekenisgeving bij een contingente levensgebeurtenis

De onderstaande codeboom laat de codes zien die gebruikt worden om betekenisgeving bij een contingente levensgebeurtenis in beeld te brengen. De cursief gedrukte concepten geven weer welke woorden en zinnen uit de transcripties passen bij de betreffende code.

- Contingente levensgebeurtenis **BLAUW**

- *Je leven stort in*
- *Alles loopt anders dan verwacht*

- Betekenisgeving **ROOD**

- *Wat geeft een gebeurtenis zin?*
- *Welke waarden streef je na?*
- *Wat zijn mijn talenten?*
- *Leiding van God ervaren*
- *Wat geeft aan je leven richting en doel?*
- *Zinvol (vrijwilligers)werk*
- *Opkomen voor mensen aan de randen van de samenleving*

- Bijbelverhalen **PAARS**

- *Aan welk Bijbels verhaal of persoon uit de Bijbel wordt gerefereerd?*
- *Welke Bijbelse thema's of uitspraken worden aangeraakt?*

- Hoop **GEEL**

- *Wat geeft perspectief?*
- *Verder kunnen kijken dan een contingente levensgebeurtenis*
- *Iets dat groter is dan onszelf, een transcendente werkelijkheid*
- *Vertrouwen in een goede afloop*
- *Nieuwe kracht opdoen*

- Troost **GROEN**

- *Gebedsverhoring*
- *Verbondenheid met je medemens en/of met God*
- *Dankbaarheid overheerst*
- *Gedragen weten door God*
- *Oordeel aan God overlaten, na dit leven zullen we het weten en zien*

Bijlage 5: korte uitwerking werkwijze interview per respondent

De open structuur leidde ertoe dat elk gesprek een eigen structuur kreeg. Hieronder geef ik aan hoe de gesprekken per respondent gingen.

Bij R1 heb ik ervaringsgerichte vragen gesteld, die gericht zijn op de persoonlijke ervaring of beleving van de respondent. Ik stelde deze vragen om na te gaan hoe R1 iets heeft beleefd, wat ze voelde en wat de invloed hiervan was. Dit leidde tot de volgende vragen:
"Hoe heb je dat dan ervaren?"
"En hoe ben je dan toch die periode doorgekomen dan?"
Ook stelde ik verdiepende vragen die dieper in de beleving van R1 in gingen, met de bedoeling om meer context rondom de gebeurtenis te verkrijgen. Onderstaand enkele voorbeelden:
"En in welke fase van je leven was dat?"
"Maar heb je daar nog vaak over nagedacht?"
Daarnaast stelde ik reflecterende vragen waarmee ik probeerde in het gesprek R1 te aan te moedigen om woorden te geven aan wat de betreffende gebeurtenis voor haar heeft betekend of wat zij daar zelf van vindt. Enkele voorbeelden zijn:
"Maar wat vindt jij ervan? Volgens mij vindt je er zelf iets van."
"Hoe houdt je dan…. die goddelijke hoop?"
Ook gaf ik reflecties terug. Op die manier checkte ik of ik op de juiste weg zat. Bij een reflectie kan de ander namelijk bevestigend reageren met voorbeelden, of een afwijzend antwoord geven. Een voorbeeld:
"Bij jou was het er altijd."
Ook daag ik R1 uit om haar bevindingen te bevestigen of om aan te geven dat ik iets onjuist heb geïnterpreteerd, bijvoorbeeld:
"Je kan ook altijd zeggen 'het is een samenloop van omstandigheden.' Kan natuurlijk ook."
Ik heb voornamelijk ervaringsgerichte en reflecterende vragen gesteld, afgewisseld met verdiepende vragen en reflecties. Dit heeft geleid tot een diepgaand en persoonlijk verhaal van R1.

Bij R2 stelde ik ook ervaringsgerichte en reflecterende vragen met als doel om naar de persoonlijke gevoelens en beleving van de respondent te vragen, alsmede ook om R2 aan te sporen om na te denken over de betekenis van de betreffende gebeurtenis.
Als voorbeeld onderstaande vragen uit het interview:
"Hoe ga je daar mee om?"
"En wil je daar iets over ook delen? Over de momenten dat je dacht… dat je het gevoel had dat je op de proef gesteld werd gesteld in je leven? Werd getest?"
"Had je het idee dat je nog een keus had toen?"
"Herken je dat ook bij jezelf?"
Daarnaast stelde ik verdiepende vragen om meer achtergrondinformatie te verkrijgen over eerdere uitspraken die door R2 waren gedaan.
Onderstaand een voorbeeld:
"En doel je dan een beetje op die verhalen van Edith Eger of Viktor Frankl?"

Ook nodig ik R2 uit om zijn verhaal verder te vertellen door mijn uitspraak "Ik ben ook wel benieuwd."
Verder werk ik met reflecties, hierop kan R2 bevestigend reageren of een nuance aanbrengen in het gesprek. Ook nodigt een reflectie uit om verder uit te wijden over het onderwerp dat besproken is. Enkele voorbeelden van reflecties uit het interview met R2:
"Je bent ook wel echt gedreven door de Geest."
"Het is ook gewoon heel bijzonder, toch? En dat je dan zo geleid bent, deze kant op."
Gedurende het gesprek stelde ik me betrokken en empathisch op, door bevestigend te antwoorden of te zeggen dat ik hem begrijp. Ik geef R2 veel ruimte en gelegenheid om zijn eigen verhaal te vertellen, waarbij ik hem volg en door middel van verdiepende vragen probeer wat meer context te verkrijgen. Door middel van reflecties moedig ik de respondent aan om verder op een bepaald onderwerp door te gaan.

Bij R3 heb ik verdiepende vragen gesteld om de context van de gebeurtenis die hij schetste meer helder te krijgen. Onderstaand een voorbeeld:
"En wat raakt je nu zo?"
Bij R3 bevestigde ik vooral zijn uitspraken, zodat ik hem uitnodigde om verder te vertellen. Onderstaand een aantal voorbeelden:
"Geweldig."
"Ja, ja, ja."
Ook gaf ik R3 een reflectie terug, waar hij bevestigend dan wel afwijzend op kan antwoorden.
"Die had je niet meer nodig."
"Dan geef je dan eigenlijk hoop door. Is dat wat je doet?"
Gedurende het gesprek met R3 stelde ik me open op, ik gaf hem veel ruimte om zijn verhaal te vertellen. Af en toe bevestigde ik de uitspraken die door R3 werden gedaan om hem te stimuleren door te gaan met het gesprek.

Bijlage 6: korte samenvatting van de gesprekken per respondent

R1 heeft tijdens haar werkzame leven haar talenten ingezet voor een liefdadigheidsinstelling waardoor haar wereld letterlijk groter werd. Het was voor haar betekenisvol om dit werk te doen. Het geloof is altijd aanwezig geweest in de mensen om haar heen, te beginnen bij haar liefdevolle ouders die haar voorleefden en haar voorhielden "je mag het licht zijn", "je mag het zout zijn" (R1, p. 36). Deze liefdevolle opdracht ervaart zij heden ten dage nog steeds als een 'heilig moeten', als ze haar werk binnen de kerkelijke gemeente Rotterdam mag doen. Dankbaarheid voert in het gesprek met haar de boventoon, hier straalt een diepe rust en vertrouwen uit. Het geloof dat haar ouders haar voorleefden is ze gedurende de stormen in haar leven niet kwijtgeraakt. In de ontmoetingen met mensen die achteraf bepalend bleken in haar leven ziet ze goddelijke leiding. Haar predikant die spreekt van de "kerk als teken van goddelijke hoop" spreekt haar zeer aan (R1, p. 39). Ze ziet de Geest aan het werk en verwacht daarvan groei en bloei voor de kerkelijke gemeente en voor de wereld als geheel, ook al zien we de uitwerking nog niet. Zelf komt ze vrijwel wekelijks in de kerk om te schuilen en op te laden. De onderlinge verbinding en het vertellen van elkaars levensverhalen is voor haar een belangrijk onderdeel van kerk-zijn.

R2 zegt de leiding van God te hebben ervaren in zijn leven en deze leiding tot op de dag van vandaag nog te ervaren, ook al omschrijft hij de periode rondom zijn scheiding als een Jobs-ervaring (contingente levensgebeurtenis) waarin hij getest werd doordat alles om hem heen wegviel (R2, p. 44). Desondanks ervoer hij destijds ook dat er anderen om hem heen stonden die een helpende hand uitstaken, juist op momenten dat hij dit het minst had verwacht. Toen zijn enige 22-jarige dochter ernstig ziek werd (contingente levensgebeurtenis) en hij in neonletters "Alles komt goed" (R2, p. 45) zag oplichten in zijn gang heeft hij God een belofte gedaan – als zij zou genezen zou hij op Gods weg gaan. Vrijwel direct nadat zij genezen verklaard was, heeft hij zitting genomen in de kerkenraad.

R3 gaf zijn leven richting door zijn eigen reisbureau op te richten en dat meerdere malen uit te breiden. Hij had en heeft een hoog arbeidsethos. Daarnaast was hij samen met zijn echtgenote op meerdere vlakken maatschappelijk betrokken. Het echtpaar ervoer een contingente levensgebeurtenis toen het reisbureau failliet ging. Opeens was er geen werk meer en stond hun vaste verblijfplaats onder druk. In die periode lag er soms een envelop met geld in de brievenbus, zonder afzender. In diezelfde periode kreeg hij een boek in handen waarin de tekst 'met je vriend Jezus Christus kun je alles aan' omcirkeld stond. Ondanks dat hij er destijds niet veel van begreep, putte hij er kracht uit. Ook door een steen die hij kreeg van een vriendin waarin het woord 'hoop' gegraveerd was ontving hij hoop en perspectief. In die periode is R3 voor het eerst in zijn leven gaan bidden. Hij deed de belofte dat, als zijn gebed verhoord werd, hij zijn verhaal ter bemoediging zou delen met anderen. "Als er dan een God is, in welke vorm dan ook, dan wil ik me daar ook vol dankbaarheid voor gaan inzetten" (R3, p. 54). Hij geeft aan dat hij uit dankbaarheid in de kerkenraad is gegaan. Tevens deelt hij zijn verhaal via diverse kerkelijke en maatschappelijke activiteiten, waarbij